

kulturelle forhold, så fremmedartede for danske. Og i et sidste, kort afsnit omtales den europæiske aktivitet 1670–1700, hvalfangst og kompagnier.

Bogen er velskrevet, sine steder elegant, om end sproget også adskillige steder kikser. Fremstillingen er grundig, bygget på en meget omfattende litteratur og et stort kildemateriale, der dog enkelte steder er behandlet en smule ukritisk. I fyldige noter redegøres for kildemateriale og diskussion. Detaljerede registre, over personnavne, stednavne og emner, gør bogen velegnet som håndbog. Til alt dette kommer, at bogen er smukt udstyret med mange plancher, tegninger og kort i sort-hvid og en del farvebilleder. Man kan kun glæde sig til Finn Gads fortsættelse af dette store værk.

Ole Degn

Wolfgang Seegrün: Das Papsttum und Skandinavien bis zur Vollendung der nordischen Kirchenorganisation (1164). (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Bd. 51, Karl Wachholz Verlag, 1967). 228 s.

Fra et dansk synspunkt er det en begivenhed af interesse, at der ved Kiels Universitet forlægges en »dissertation« over et nordisk emne. De nordiske kirkers udvikling fra de første spor af missionsforsøg i 600-tallet til det svenske ærkesædes oprettelse i 1164 er et omfattende emne, hvis sammenhængende behandling umuligt på alle punkter kan få karakter af original forskning. Hvad den foreliggende afhandling præsenterer, er da også principielt en sammenstilling af de overordentlig mange enkeltbidrag til emnet. Forfatteren når ad denne vej til syntetiserende konklusioner, som punktundersøgelserne ikke en-

keltvis har medført, ligesom han i diskussionen af enkeltheder fremsætter mange interessante synspunkter på tidligere behandlede spørgsmål.

Nærværende anmelder har andetsteds i dette tidsskrift søgt at påvise det frugtbare i Wolfgang Seegrüns resultater vedrørende kong Niels' tid. I betragtning af, at forfatteren i det hele taget synes at yde sit bedste i den kritiske gennemgang af enkeltspørgsmål, skal den bemærkning ikke tilbageholdes, at polemikken mod andre forskere i en række tilfælde forekommer lovlig summarisk. Således fejles den svenske historiker Sven Ulric Palme af bordet i en enkelt note med et sarkastisk »So geht es nun wirklich nicht!«. Så let går det vel næppe an at affeje en anset professors argumentation. I det hele taget resulterer forsøget på at behandle et så omfattende stof i en bog af beskedent størrelse her og der i en direkte overfladisk behandling af komplicerede emner. Eksempelvis ser forfatteren et for pavestolen væsentligt incitament til oprettelsen af et selvstændigt dansk ærkesæde i Knud den Helliges sandt kristelige regime, som tilmed antages at have haft en paveleg formaning til forbillede. Forfatterens kilder til skildringen af Knud den Hellige viser sig at være Ailnoths hagiografi og Saxos helt sekundære og tendentiøse skildring. Det er for enkelt at behandle Knud efter disse unuancerede, berettende kilder; en granskning af nyere synspunkter på denne konge ville føre til mere forfinede problemstillinger, men naturligvis også kræve tid og plads.

Så komprimeret som afhandlingen nu foreligger, undgås det ikke, at synteserne punktvis forekommer svagt funderede, hvilket er så meget mere at beklage, som de er af en så kategorisk karakter, at de vil kunne ægge

til megen diskussion. Grundholdningen hos forfatteren synes at være den, at pavestolen havde et højt og ideelt sigte med oprettelsen af de selvstændige nordiske kirker, nemlig etableringen af en retsstat under en legitim konges og kirkens ledelse, samt inddragelsen af de nordiske riger i et civiliseret samfund af hinanden respekterende europæiske stater. I konsekvens heraf afvises enhver lav tankegang om politiske motiver hos kurien i retning af at ønske en stærk selvstændig kirke og stat i ryggen på det tyske rige. Roms linje blev ifølge forfatteren en succes, idet pavelig støtte, især i Danmark, førte til etableringen af et stærkt kongedømme, som her i 1170 indså nødvendigheden af at bøje knæ for kirken og samarbejde med denne til landets bedste.

Konkluderende vurderinger af denne art kan til dels være skønssager. Det kan dog næppe være en urimelig indvending, at frigørelsen af den lundensiske kirkeprovins uanset pavelige motiver, om hvilke naturligvis ingen kilder oplyser hverken det ene eller det andet, de facto indebar en væsentlig politisk svækkelse for kejser og kirke i Tyskland. Ligeledes må det fastholdes, at begrænsningen af en undersøgelse til studiet af én faktor i udviklingen (her den pavelige politik) ikke berettiger til at gøre denne faktor til den afgørende i alle kausale forklaringer.

Helge Paludan

Andrea Boockmann: Geistliche und weltliche Gerichtsbarkeit im mittelalterlichen Bistum Schleswig. (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, Bd. 62, Karl Wachholz Verlag, 1967). 216 s.

For en moderne middelalderforskning, der ser et formål i at studere ikke alene personer og sociale grupper i deres indbyrdes modsætningsforhold, men også hele samfundet som fungerende størrelse, er det en højst bemærkelsesværdig kendsgerning, at en vigtig samfundsinstitution, retsudøvelsen, i middelalderen var delt mellem verdslige og gejstlige instanser. Kirken, der principielt var uafhængig af denne verdens verdslige herrer, havde i alle Europas kristne lande adkomst til selvstændigt at fælde dom over samfundets medlemmer. Hvor gik grænserne mellem de to forskellige øvrighedsmagters domæne? Kunne et samfund fungere under et sådant system? Eller var der indbygget så mange konfliktmuligheder i dette, at retssamfundet blev en illusion? Det er nærliggende at stille spørgsmål af denne art, for det første fordi besvarelsen af dem kan sige noget væsentligt om det særlige ved middelaldersamfundet; for det andet fordi det middelalderlige retsvæsen har afsat så tilpas mange kilder, at det er principielt muligt at få spørgsmålene besvaret.

Den foreliggende »dissertation« behandler det middelalderlige retsvæsen i Slesvig stift; dog ikke, som titlen lader formode, i dets fulde omfang, men alene den jurisdiktion, som udøvedes af kirkelige domstole. Afhandlingen er således såvel tematisk som geografisk snævert afgrænset. Den geografiske begrænsning til Slesvig stift forekommer rimelig. For det første fordi det kan være en frugtbar fremgangsmåde at behandle et universelt emne lokalt; for det andet fordi det af kirkeretsspecialisten Troels Dahlerups arbejder klart er fremgået, at der var meget betydelige forskelle mellem de administrative ordninger i middelalderens danske stifter. En